

még mindig késett. Már azt hitte, hogy valaki elrekvirálta a postán a menekülteknek szánt pénzt, amikor végre ma, 1916 október 28-án, szombaton megérkezett a várva-várt válasz.

• Miért kellett ehhez nyolc hét?!

NAPLÓ.

0000

Cenzúra nélkül...

A magyar paraszt előtt gyakran megjelenik a népmesék tündére, vagy valamilyen királyfi, ki arról biztosítja, kívánjon bármit is, három kívánságát okvetlenül teljesíti. Nem tudom, hogy fogadnók mi ezt a tündért, most. Azt se tudom, hogy három millió kívánságunk közül melyik hármát péceznenék ki, a számára. Egy azonban bizonyos. Az író kívánsági lajstromában okvetlenül ott szerepelne ez: hadd írhasson úgy, mint régen, szünjön meg, legalább huszonnégy órára a cenzúra, pusztán játékból, hogy még egyszer kipróbálhassa a tollát, tud-e futni oly rakoncátlan kedvvel a fehér papíron, mint annak előtte?

Kedves cenzor úr, ki e sorokat olvassa, kérem, ne ítélje el az írókat ezért az álmáért. Hiszen csak álom az egész. Álmodni is csak azért akar, hogy lássa, milyen változást okozott benne a két év megszorítása és még egyszer érezze régi erejét. Bevalljuk, hogy nekünk általában kevés hadakozásunk volt a cenzúrával. A cenzorok már félig-meddig munkatársaink és társ-szerzőink. Értelmes, friss, ötletes emberek, kik közül sokan a barátaink is. Mosolygunk egykori képzelődésünkön, mely jórészt poros könyvek és regényes emlékek hatása alatt, holmi agg, pápaszemes unat láttatott velünk, ki egy lámpa alatt vékony-epés ajakkal olvassa sorainkat és kezében villámgyorsan mozog a vörös plajbász. Hiszen önök együtt vacsoráznak velünk a fehér asztalnál. Munkát is keveset adunk. Bevallhatják önök is, hogy az idők során, mi írók is a munkatársainká és társszerzőiké váltunk.

Az az elképzelés, hogy a cenzúra megszűnnék — mondjuk próbakép és huszonnégy órára — csak látszatra is az első pillanatra izgató. Erősen hiszem, hogy a lapok cenzúra nélkül is csak úgy jelennének meg, mint ma. Mert a cenzúra nem pusztán afféle ellenőrző intézmény. Ha eltörölnék, akkor is élne. Cenzúra ma van bennünk, mindnyájunkban, kik beleszülettünk ezekbe az időkbe. Én, ki ezeket a sorokat rogom, a saját írásom cenzora vagyok, anélkül, hogy tudnám. Valaha, a békében szabadon írhattam. Akkor nem éreztem a szadadságom. Ma egyben és másban meg vagyok kötve. Őszintén megírom, hogy már nem érzem a rabságom. Valahogy teljesen átalakultam. Átalakult az óriási amerikai töltőtollam is, régi szerszámom, mellyel annyi betűt vetek évek óta és ha rátekintek néha írásközben, el se hiszem, hogy ezzel a tollal írtam meg régi dolgaim. Talán van is már benne egy kis, alig észrevehető csavar, amely kellően szabályozza és nem engedi ki azokat a sorokat, melyeket nem kell leírni. Egyszer, valamikor, — béke után mindenesetre elkövetkezik majd az idő, melyről most álmodozom. Biztos vagyok ab-

ban, hogy a felszabadult sajtó sokáig nem találja meg a hangját, valamint a cenzúra első napjaiban is tapogatózott és hetekig, hónapokig tartott, míg beleszokott az új rendbe. Lesznek olyanok, kik akkor nagyon is magas hangon kezdik és olyanok is, kik nagyon alacsonyan. Szabadságot kapnak, mellyel eleinte nem tudnak mit csinálni. Mert e hosszú idő alatt mi magunk alakultunk át. Közben el is múlt kicsit a fiatalságunk. A lelkünkben sok gondolatot és lehetőséget gyomláltunk ki. Azután is pusztulás. Most, hogy dolgozunk, állandóan magunk előtt látjuk a cenzor plajbászát, melyet — el kell ismernünk — többnyire szabad-

elvű belátással használ a magyar cenzor, de itt van, nem tudunk menekülni előle, összemérjük vele tollunkat és vivünk, inkább előre kivédjük — jó vivők — az ütését, semhogy haragra kényszerüljünk. Ezt a plajbászt hiába tüntetik el. Évek múltán is látjuk — vízióként — a levegőben, mint Macbeth a tört. Akkor is vivünk vele.

Az író nyugodtan felelhet most a cenzúra idején is a hozzá intézett kérdésre, hogy mi történe akkor, ha hirtelen eltűnne minden korlát és szabadon írhatna, úgy, mint egykor?

Kissé zavarban lenne.

Kosztolányi Dezső.

Látogatás a rehabilitált Auffenbergnél.

Bécs, október 27.

Csengetek, az előszobában félrelibbentik a függönyt, a résen kutató, szigorú szempár csillan elő, a következő pillanatban nyílik az ajtó és fényes tábornoki uniformisban előttem áll báró Auffenberg Mór. Részbe volt a legnagyobb dicsőségben és a legfájdalmasabb vészőfutásban. A világháborúban ő aratta az első nagy diadalt és ő lett az első, akinek a neve alábukott. Ma királyi kéziratot kap, a legfelsőbb hadur magasztatja fényes haditetteit, a komarovi győző neve bejárja az egész világot, holnap már rendelkezési állományba kerül és holnapután a katonai fogházba. Müszabályos dráma három felvonásban.

Auffenberg tábornok a nagylelkű emberek erejével állja ezt a mélységes emberi tragédiát, tenyerébe vajt körmökkel áll bírái előtt, védekezik és végül kristálytisztán kerül ki a vádak örvényéből. A komarovi győző ügye ismeretes. Vázsonyi Vilmos lepte meg tavaly a képviselőházat azzal, hogy meginterpellálta a miniszterelnököt a letartóztatott Auffenberg Mór ügyében. Azóta két kommuniké jelent meg: az egyik arról szólt, hogy a katonai bíróság a vád alól fölmentette; a másik néhány nap előtt jelent meg és azt adta hírül, hogy őfelsége lovag Auffenberg Mór gyalogsági tábornokot komarovi prédikátummal bárói rangra emelte.

Aki az előszoba ajtaját kinyitotta előttem, nem volt más, mint báró Auffenberg Mór gyalogsági tábornok. Üdvözlöm, — jó katonásan megrázza a kezemet, gyöngén összeüti a bokáját és mosolyogva tessék be a dolgozószobájába. Itt vagyok tehát, azon a helyen, ahol házkutatást tartott a katonai bíróság és ahol tudtára adták a volt hadügyminiszternek, hogy a legfelsőbb hadur nevében letartóztatják. A terem intim, rendkívül meleg és előkelő izléssel van berendezve. Az évszázados antik butorok stílusos elhelyezése megkapó. A szoba egyik részét a kemény katona rendezte be, másik részét a gyöngédkezű nő. Itt két remekmű alabárd pompás színezésű selyemszőnyeget feszít ki. Vagyont érő fegyverek vannak a szőnyegen: puskák, kardok, pisztolyok, karabélyok, török, szuronyok. Amott a másik sarokban, az íróasztal környékén remek kézimunkák, gobelinek, az ötvösművészet remekei, szobrok, vázák, portrék láthatók.

Családi képek, női fotografiák tömegszámra. Diszes keretben ott függ a falon nemesi címer, amelyen még nincs rajta a bárói korona. A tábornok széket mutat és maga is helyet foglal. Auffenberg tábornoki egyenruhát visel, de mellére egyetlen rendjel sincs kitűzve. A volt hadügyminiszter (— istenem, milyen fürgén futott fel annakidején a képviselőház lépcsőjén!) a fogságban nagyon megöregedett. Annyiszor gunyolt parókája kifogástalanul áll a helyén, öszülő bajusza kackiásan ki van pederve, de a járása roskadt és a háta erősen görnyedt. A sok lelki tusa mély ráncokkal szántotta be az arcát, homloka barázdával van teli, és amikor elgondolkozik, alsó ajka fájdalmasan esik előre. A szemüveg mögül előcsillannak a kék szemek, amelyek olykor mosolyognak, olykor elborulnak. Hangja lágy, kellemes, csak akkor emelkedik akcentusában, csak akkor lendül a kéz, amikor katonai dolgokról van szó. Mennyi melegséggel beszél a komarovi csatáról:

— Öt hadtestet vezettem a komarovi csata alkalmával, száznyolcvanezer embert. Hatvanezer magyar, ötvenezer osztrák és hetvenezer cseh katonám volt. Ragyogó dolgokat miveltek. Ismeretes, hogy a komarovi csatában százötven orosz ágyut zsákmányoltunk és huszezer ellenséges katonát fogtunk el.

— Hogy harcoltak a magyarok?

— Minden elismerés megilleti őket. Teljesítményeik oly nagyok, vitézségük oly rendkívüli, hogy csak a legnagyobb dicsérattal lehet róluk beszélni. De ugyanezt elmondhatom az osztrák harcosokról is.

Szinte maga elé mereng, amikor a komarovi, illetőleg a ravaruskai csatáról beszél. Az arcán tüzrózsák gyulladnak ki, szeméi fénylenek, ennél a pontnál egészen vervével diskurál.

— Egyetlenegy országot állt rendelkezésünkre az óriási sereg visszavonulásánál — mondta sóhajtva.

De sok volt eltemetve ebben a sóhajlásban!

— A komarovi és ravaruskai csaták lefolyását — mondta később Auffenberg — megírták a Kriegsarchivum számára. A história megismerheti ebből a tényállást, mert a leírás hiven adja vissza a történeteket.

— Kegyelmes uramat — jegyeztem meg — tökéletesen rehabilitálták, fölmen-